

Domokos Mariann

Kormoska, a csodaszép királyleány.

Szabó Sámuel egy meséjének ponyvaforrása

Szabó Sámuel (1829–1905) az erdélyi magyar népköltési gyűjtők 19. századi klasszikusai közé tartozik, munkásságának újrafelfedezése, szét-szórt hagyatékának összegyűjtése és közzététele Olosz Katalinnak köszönhető (Szabó 2009). Bár Szabó elsősorban balladagyűjtéseiről, illetve a marosvásárhelyi diákok 1860-as évekbeli gyűjtőmozgalmának szervezőjeként vált ismertté, Olosz Katalin ráirányította a figyelmet arra, hogy később, a kolozsvári református kollégiumban tanárként eltöltött évei alatt is foglalkozott folklórgyűjtéssel. Szabót 1868-ban nevezték ki a kollégium természetan és vegytan rendes tanárának, ahol kezdettől fogva magyart is tanított (Szabó 2009: 47). Szabó az ötödik középosztályosok (15–17 évesek) számára az 1880-as évek elején, két egymást követő tanévben iskolai feladatként tűzte ki népmesék gyűjtését,¹ az ennek során keletkezett, közel negyven darabos mesekorpuszt a diákok kéziratos kötetekbe rendezett magyardolgozatai őrizték meg.²

Az 1882/1883-as tanév dolgozatai között találjuk a kolozsvári születésű Vízi Dezső³ egy Háromszék helymegjelöléssel ellátott lejegyzését is. A mese *Kormoska* címen szerepel a kéziratos kötetben, melyet teljes terjedelmében közölt a Szabó Sámuel és diákgyűjtőinek hagyatékát bemuta-

¹ Az iskolában a folklórgyűjtésnek hagyománya volt, évtizedekkel korábban ugyanitt Gyulai Pál is a diákjai segítségével folytatott népköltészeti, elsősorban népmesegyűjtést. Gyulai kolozsvári mesegyűjtéséről részletesebben lásd Domokos 2015: 231–240, egy diákgyűjtőjével kapcsolatos polémiájáról: Olosz 2011.

² A két ötödik osztályból (legalább) harminc tanuló jegyzett le különböző folklórszövegeket, a meséken kívül népdalokat, mondákat és hiedelemtörténeteket. A kéziratokat a Kolozsvári Akadémiai Könyvtár kézirattára (Biblioteca Academiei Române, Filiala Cluj-Napoca) őrzi.

³ Olosz Katalin értesülései szerint Vízi 1867. szeptember 7-én született, halálzási éve ismeretlen (Szabó 2009: 683).

tó kötetében Olosz Katalin (Szabó 2009: 395–396). A közölt szöveghez fűzött jegyzetekben a sajtó alá rendező a mese eredetéről két feltevést fogalmazott meg. „A kolozsvári születésű Vízi Dezső háromszéki kapcsolatairól semmit nem tudunk. Meselejegyzésével kapcsolatban két lehetőséggel számolhatunk: vagy Kolozsváron cselédeskedő háromszékiektől hallotta a mesét, vagy családi, rokonsági kapcsolatok fűzték Háromszékhez, s így ismerhette meg *Kormoska* meséjét” (Szabó 2009: 560). Az alábbi szövegközlés célja árnyalni a Szabó Sámuel kolozsvári diákjának lejegyzésében fennmaradt meseszöveg keletkezésének körülményeit. Bár arra a kérdésre a most bemutatásra kerülő forrásszöveg ismeretében sem tudunk válaszolni, hogy a gyűjtő hogyan jutott a háromszékinek tekintett mese birtokába, az azonban világos, hogy Vízi Dezső egy ponyvakiadványban megjelent meseszöveg származékát rögzítette iskolai füzetébe az 1880-as évek elején. A ponyvanyomtatvány 1877-ben jelent meg Budapesten, Bucsánszky Alajos nyomdájában a következő címen: *Kormoska, a csodaszép királyleány, története, vagy: A napruha, holdruha és csillagruha*.⁴

E ponyvamese a Hamupipőke-meseciklus két jól ismert, az európai mesehagyományban évszázadok óta jelen lévő történet kombinációjaként (ATU 510A+ATU 510B *Cinderella/Hamupipőke* + *Peau d’Asne/A kalapvári kisasszony*, Uther 2004. I: 293–296) jött létre.⁵ A szüzsé és az egyes motívumok alapján egyértelmű, hogy a ponyva a mesék Grimm-változatait vette alapul (*Aschenputtel*, KHM 21 és *Allerleirauh*, KHM 65).⁶ A szóbeliségből jegyzett magyar meseanyagra a nemzetközi párhuzamoktól eltérően ez az összekapcsolódás nem jellemző, a két típust egyszerre képviselő néhány regisztrált variáns is inkább olvasmányi hatást mutat (Dömötör 1988: 272–278). E típuskombinációnak a Bucsánszky-ponyvaszöveg az első ismert magyar nyelvű szövegváltozata, a típus-

⁴ A ponyva teljes címe: *Kormoska, a csodaszép királyleány, története, vagy: A napruha, holdruha és csillagruha. Igen szép, érdekes és mulattató tündéres történet. Négy szakaszban.* (Lelőhely: Országos Széchényi Könyvtár Plakát- és Kisnyomtatványtár, OSZK Pny 1.124.) A ponyva népszerűségét jellemzi, hogy 1897-ben Rózsa Kálmán is megjelentette azonos címen (OSZK Pny 1.392).

⁵ A Hamupipőke-ciklus igen gazdag külföldi szakirodalommal rendelkezik, lásd pl. Rooth 1951, Lüthi 1980, Dundes 1982, Goldberg 1997.

⁶ Az ismeretlen ponyvaszerző a mese szövegét Nagy István 1860-ban (1861-es évszámmal) megjelent Grimm-szövegfordításainak ismeretében fogalmazta meg. A ponyvaszöveg keletkezéséhez lásd az e kötetben közölt *Nagy István Grimm-meséi és az Ifjusági könyvtár* című dolgozat 51. lábjegyzetét.

kombináció szóbeliségből rögzített változatainak egy része közvetlenül e ponyvára megy vissza.⁷ Az alábbi forrásközlés célja annak bizonyítása, hogy Szabó Sámuel kolozsvári gyűjtőjének meséje is kapcsolatba hozható a Bucsánszky-ponyvával.

Vízi Dezső *Kormoska* című meséje a ponyvával azonos módon kapcsolta össze a két mesetípus cselekményét, e sajátos kontamináció mellett a hősnő elnevezése szintén arra utal, hogy a két szöveg egymástól nem lehet független. A diákgyűjtő által lejegyzett meseszöveg Bucsánszky változatánál lényegesen rövidebb, a mese szerkezete és megfogalmazási módja is egyszerűbb, az események a végkifejlet felé sietve haladnak, azonban a ponyva cselekményét főbb vonásaiban követi. Mindkét meseszöveg az 510B-típussal indul, majd az apja vérfertőző házassági szándéka elől menekülő hősnő az 510A-típusból ismert szokásos cselekménymenetet járja végig (gabonaszem-válogatás, bál, szurokba ragadt topánka). A két változat között a legfőbb szerkezeti különbség az, hogy a ponyva az ATU 510B típus III. epizódját is tartalmazza (melyben a lány a királyfi szolgálatába áll, lásd a ponyva *Harmadik szakaszát*), Vízi meséjéből ez a rész hiányzik, a mesék záróepizódja (cipőpróba) azonban ismét egyezik.

Az azonosságok és eltérések tételes kimutatása helyett teljes terjedelmében közöljük mindkét szöveget betűhíven, főszövegben az 1877-es kiadású Bucsánszky-ponyvát, lábjegyzetben a diákgyűjtő 1882/1883-as lejegyzésű meséjének párhuzamos szöveghelyeit. E párhuzamos szövegek közlés segítségével nem csak abba a szövegalakulási folyamatba pillantathatunk be, amelynek végeredményeként egy 19. századi ponyvamese néhány év leforgása alatt háromszéki népmeseként jelent meg egy diákgyűjtő iskolai füzetének lapjain, de a ponyvaszöveg alapjául szolgáló Grimm-mesék hazai folklorizálódásának is egy igen érdekes, korai példáját láthatjuk.⁸

⁷ Lásd pl. Kuntár Lajos Vas megyei gyűjtéséből a *Kormoska királyleány* című mesét (Kuntár 1959: 41–44).

⁸ A szövegek közlését az NKFIH a PD 124746 pályázat támogatásával végzett forrásfeltárás tette lehetővé. A ponyva szövege most kerül először közlésre, Vízi Dezső lejegyzését Olosz Katalin kötetéből közöljük (Szabó 2009: 395–396).

Szakirodalom

Domokos Mariann

2015 *Mese és filológia. Fejezetek a magyar népmeseszövegek gyűjtésének és kiadásának 19. századi történetéből.* (Néprajzi tanulmányok) Akadémiai Kiadó, Budapest.

Dömötör Ákos

1988 *A magyar tündérmesék típusai. AaTh 300–749. Magyar Népmese-katalógus 2.* MTA Néprajzi Kutató Csoport, Budapest.

Dundes, Alan (ed.)

1982 *Cinderella. A Folklore Casebook.* Garland, New York.

Goldberg, Christine

1997 The Donkey Skin Folktale Cycle (AT 510B). *Journal of American Folklore* CX. (435) 28–46.

Kuntár Lajos

1959 *A bűvös ládikó és más mesék. Vas megyei mesegyűjtés.* Móra, Budapest.

Lüthi, Max

1980 Der Aschenputtel-Zyklus. In: Janning, Jürgen – Gehrts, Heino – Ossowski, Herbert (eds.): *Vom Menschenbild im Märchen.* Röth-Verlag, Kassel, 39–58.

Olosz Katalin

2011 Gyulai Pál esete a kolozsvári diákkal (Gyulai Pál és kolozsvári diákgyűjtője közötti konfliktus.) In: Uó: *Fejezetek az erdélyi népballadagyűjtés múltjából.* Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 243–251.

Rooth, Anna Brigitta

1951 *The Cinderella Cycle.* Gleerup, Lund.

Szabó Sámuel

2009 *Erdélyi néphagyományok 1863–1884.* Szabó Sámuel és gyűjtői köreinek szétszórta hagyatékát összegyűjtötte, szerkesztette, bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel közzéteszi Olosz Katalin. Európai Folklór Intézet–Mentor Kiadó, Budapest–Marosvásárhely.

Uther, Hans-Jörg

2004 *The Types of International Folktales. A Classification and Bibliography. I. Animal Tales, Tales of Magic, Religious Tales, and Realistic Tales with an Introduction.* (Folklore Fellows Communications 284–286.) Suomalainen Tiedeakatemia, Helsinki.

Forrásközlés

Kormoska, a csodaszép királyleány, története, vagy: A napruha, holdruha és csillagruha. Igen szép, érdekes és mulattató tündéries történet. Négy szakaszban. Bucsanszky Alajos, Budapest, 1877. (OSZK Pny 1.124)

ELSŐ SZAKASZ.

A csodaszép királyné és a csodaszép királyleánya. Mily esztelen vágya támad a királynak neje halála után. A csodaszép királyleány kívánságai. A napruha, holdruha és csillagruha. A csodaszép királyleány megszökik és egy másik országban szolgálatba áll. A három leány kívánságai. A fehér galambok.

Réges régen, nem csak évszázadokkal de évezredekkel ezelőtt, a világnak egyik szép országában élt egy hatalmas király, annak volt egy aranyhaju felesége, a ki olyan szép volt, hogy nemcsak abban az országban, sőt még nem is hetedhét országon, de az egész világon nem volt nálánál szebb asszony s éppen ezért nem is hívták másképpen, mint csodaszép királynénak. Hanem szerette is a király őt valósággal úgy mint a galamb a tiszta buzát. Volt egy leánya a csodaszép királynénak, annak is éppen olyan aranyhaja volt, mint az anyjának, ő is éppen [3] olyan szép volt s mint az anyját csodaszép királynénak őt meg csodaszép királyleánynak nevezték.⁹

A király a legnagyobb boldogságban élt szép nejével és leányával, s boldogságukat semmi sem zavarta meg. Hanem egyszer aztán beteg lett a csodaszép királyné, még pedig olyan beteg, hogy érezte, miszerint meg fog halni. Tudtára adta ezt férjének, ki vigasztalhatlan volt fájdalmában s sirva csókolta beteg neje kezét.

„Ne sirj kedvesem”, vigasztalá őt a beteg királyné, – „inkább ígérj meg valamit, hogy megkönnyebbítsd utolsó perczeimet!”

„Kívánj bármit”, mondá a király, – „s én megígérem, hogy teljesítem”.

A királyné erre mosolyogva mondá:

„Fogadd meg azt nekem, kedves férjecském. hogy halálom után, ha megházasodol is, de nem veszel el más nőt, csak a kinek éppen olyan aranyhaja van, mint nekem, és éppen olyan csodaszép is mint én.”¹⁰

A király könyes szemekkel ígérte azt meg. A csodaszép királyné aztán magához hivatva leányát s megsimogatva aranyfürteit így szóló:

„Kedves kis leányom, énnekem el kell mennem abba a másik szebb hazába s halálom óráján azt tanácsolom neked, légy ezentul is olyan jó és erkölcsös, mint eddig voltál; én majd onnan felülről vigyázni fogok rád s kérem a jó Istent, hogy segítsen meg és boldogítson téged.”

⁹ Kormoska (1882/1883, Gyűjtő: Vizi Dezső, Háromszék, Szabó 2009: 395–396): „Egyszer volt, hol nem volt, volt egy király, annak volt egy felesége és egy leánya.

¹⁰ Egyszer a királyné nagy beteg lesz, és azt mondja a királynak, hogyha ő meghal, addig ne vegyen senkit, míg nem kap olyat, mint ő.

A csodaszép királyleány szintén megigérte, hogy jó és erkölcsös lesz s a királyné most megcsókolta férjét és leányát, azután egészen megkönnyült lélekkel halt meg.

A csodaszép királyleány mindennap kijárt az anyja sírjához imádkozni. A sir mellett volt egy szomorufűz, arra pedig minden nap eljött két fehér galamb vigasztalni a csodaszép királyleányt. Azután leröpültek, egyik az egyik, másik a másik vállára, hófehér szárnyaikkal gyöngéden simogatták a királyleány arczát s így turbékoltak:

[4] „Ne sírj, ne sírj szép királynán!”

És a csodaszép királyleány megcsókolta a galambokat, azután megvigasztalódott szívvél tért haza.

A király is nagyon sokat búsult neje halála után s álló három esztendeig egyebet sem csinált, mint szakadatlanul sirt és sohajtozott. Tanácsosai azonban végre is megsokalták ezt s azt mondák a királynak, hogy ne emésze magát hiába, a meghalt királynét már úgy sem támaszthatja föl, inkább házasodjék meg újra, mert az országnak királynéja van szüksége.¹¹

A király persze erről hallani sem akart eleinte, de tanácsosai addig kérték és sürgették, hogy végre is engednie kellett. Miután azonban haldokló nejének fogadást tett, ehhez képest követeket küldött mindenfelé, keressenek olyan nőt, a ki olyan csodaszép s a kinek olyan aranyfürtjei vannak, mint a meghalt királynénak, s azt aztán nőül fogja venni.

Bejártak a követek nem egy, nem is tiz, de száz országot, hanem bizony seholy sem találtak olyan aranyhajú, csodaszép nőt, mint a meghalt királyné volt. A király pedig azt mondta, hogy ő mást nem vesz el feleségül, mert megfogadta a nejének s fogadását meg is akarja tartani.

E közben a csodaszép királyleány is fölnevekedett s mikor tizenhét éves lett éppen olyan aranyhaja volt és éppen olyan csodaszép volt, mint az édes anyja.

Ezt észrevette a király s hogy hogy nem, lehet hogy talán a sok búbanat megzavarta a fejét, elég az hozzá, hogy belészeretett a leányába s így szólt tanácsosa-ihoz:

„Leányomat veszem feleségül, mert csak ő hasonmása boldogult hitvestársamnak s hozzá hasonlólyt úgy sem talállok.”

A tanácsosok elborzadtak ennek hallatára.

„Mit gondolsz uram király”, mondák, – „Isten megtiltá, hogy atya saját leányával lépjen házasságra, s nagy veszedelmet hozna országunkra, ha ilyen bolondot cselekednél.”

[5] Még jobban megrémült a csodaszép királyleány, mikor atyja szándékát megtudta. Térdreborulva kérte őt, verjen ki fejéből ilyen esztelen gondolatot, de a

¹¹ Nemsokára meghal a királyné, a király pedig ögyvez[!] volt, mert nem kapott olyan szépet, mint a felesége volt. De a népei nem engedték, hogy ögyvez[!] legyen, és azt mondták, vegye el a leányát, mert az is olyan szép, mint a királyné volt.

király már ugy a fejébe vette ezt, hogy hat ökörrrel sem lehetett volna kihuzni belőle s megmaradt határozata mellett.¹²

A csodaszép királyleány keservesen sirva ment ki a temetőbe anyja sirjához. Csakhamar megjelent a két hófehér galamb, turbékolva:

„Aranyhaju királylánya
Mi az, a mi szived bántja?”

„Oh hogy ne sírnék!” felelt sohajtva a szép királyleány s elmondá, hogy milyen esztelen szándéka támadt az apjának.¹³

A galambok erre így turbékoltak:

„Tudod mit, szép királylány,
Tanácsolunk valamit,
Kivánj olyat a királytól,
Mit talán nem teljesít,
Mondd neki, hogy kívánságát
Csak akkor teljesited,
Ha számodra tiz nap alatt
Egy oly ruhát készített,
A mely ugy ragyogjon mint az
Ezüst hold az égbolton,
S ha összehajtod elférjen
Egy diónak hajában.”¹⁴

Ezzel a két galamb elröpült, a csodaszép királyleány pedig jókedvűen ment haza, mert remélte, hogy ily ruhát nem lehet csinálni. Otthon elmondta a királynak, hogy hozzámegy, ha neki tiz nap alatt olyan ruhát csináltat, mely ugy ragyogjon mint a hold, s ha összehajtják elférjen egy dióhéjban.¹⁵

A király összeszedett minden ezüstöt kincstárában, aztután egybegyűjtette a leghiresebb művészeket országából. Éjjel-nappal dolgoztak ezek, hajszálfinom-ságu czérnaszálakat készítettek az ezüsből, szőtttek, fontak, s mire a tizedik nap elérkezett, már kész volt a gyönyörű [6] ezüst ruha. Éppen ugy ragyogott mint a hold s oly finom volt, hogy ha összehajtották elfért egy dióhéjban.

A „király ily szókkal átadta leányának az ezüst ruhát:

„Itt a holdruha, de most már legyél feleségem!”

¹² A király megmondja leányának, ez pedig nagyon búsult. Kiment a temetőbe, és az anyja sírján keservesen sírt.

¹³ Egyszer egy szép fehér [galamb] jelent meg s kérdi: – Miért sírsz, te kis leány? – Hogyne sírnék, mikor azt mondja az apám, hogy menjek hozzá feleségül.

¹⁴ – Sose búsulj, eredj, s mondj meg apádnak, hogyha csináltat egy aranyköntöst, mely belefér egy dióhéjba, hozzámész feleségül.

¹⁵ A királyleány megmondja az apjának, és ez az arany köntöst másnapra megcsináltatta.

A csodaszép királyleány nagyon megijedt s még jobban sirva ment ki a temetőbe anyja sírjához. Megint eljöttek a fehér galambok kérdezve:¹⁶

„Aranyhaju királylánya,
Mi az, a mi szived bántja?”

A királyleány aztán elpanaszolta, hogy a király megcsináltatta a holdruhát s most már kívánja, hogy menjen hozzá feleségül.

A galambok így turbékoltak vissza:

„Ne sirj, ne ríj, szép királylány,
Kivánj olyan valamit,
A mit atyád, a király,
Ha akar se teljesít.
Csináltasson most számodra
Oly ruhát tiz nap alatt,
Mely oly vakitón ragyogjon
Mint az égbolton a nap.”¹⁷

Hazament a királyleány s elmondta a királynak, hogy csak úgy megy hozzá, ha neki oly ruhát csináltat, mely úgy ragyogjon mint a nap, s ennek is bele kell férni egy dióhéjba.

Megint összegyűltek a művészek, a király minden aranyat átadott nekik kincstárából, megint megindult a szövés, fonás, s tiz nap mulva készen volt az arany ruha.¹⁸ Éppen oly vakitón ragyogott mint a nap, s összehajtva belefért egy dióhéjba. A király ezt is átadta a csodaszép királyleánynak, így szólva:

„Hanem most már ne akadékoskodj ám tovább s gyere hozzám feleségül.”

Még jobban megijedt a szép királyleány s még jobban sirva ment ki a temetőbe. A galambok megint eljöttek, kérdezve:

[7] „Aranyhaju királylánya,
Mi az, a mi szived bántja?”

A csodaszép királyleány aztán elpanaszolta, hogy a király megcsináltatta a ragyogó napruhát is, és most már mindenáron azt akarja, hogy menjen hozzá feleségül.

A galambok megint így turbékoltak:

¹⁶ A királyleány újból kiment az anyja sírjára, és a fehér galamb újból megjelent és kérdezte, hogy miért sír?

¹⁷ A királyleány megmondja, és a fehér galamb most azt mondta, hogy most csak úgy menjen el feleségül a királyhoz, ha olyan ezüstköntöst csináltat, mely belefér egy dióhajba.

¹⁸ A király ezt is megcsináltatta.

„Ne sirj, ne ríj, szép királylány,
 Hanem kívánj most olyat,
 Mit a király, bár hatalmas,
 Számodra meg nem adhat.
 Csináltasson most számodra,
 Oly ruhát, mely ugy ragyog,
 Mint az égnek boltozatján
 Valamennyi csillagok.”¹⁹

A királyleány hazament s ezt a kívánságot is elmondta a királynak. A király, bár már türelmét kezdé veszteni, de azért a mi drágakő, gyémánt, briliánt, rubin, smaragd volt kincstárában, mind összeszedte s átadta a művészeknek. Dolgoztak ezek éjjel-nappal, a drágakövek ragyogása oly nagy volt, hogy a művészek közül sokan szemük világát is elvesztették. Hanem azért tiz nap mulva mégis készen volt a gyönyörű ruha. Csakugyan úgy nézett ki, mintha az égről valamennyi csillagot le-szedtek volna s azokból varrtak volna össze egy ruhát. Szemképrázás nélkül ránézni sem lehetett. A király ezt is átadta a csodaszép királyleánynak, így szólva:

„No itt van a csillagos ruha. Hanem most már nem is engedem ám magamat tovább bolondíttatni. Holnap megtartjuk az esküvőt.”²⁰

De most már csaknem teljesen kétségbeesett a szép királyleány, zokogva ment ki anyja sírjához.²¹ A galambok most is eljöttek, kérdezve:

„Aranyhaju királylánya,
 Mi az, a mi szived bántja?”

A szép királyleány aztán elpanaszolta búbanatát. Megcsináltatta a király a csillagos ruhát is, de most már nem vár tovább, holnap meg akarja tartani az esküvőt.

[8] A galambok szomoruan turbékoltak:

„Szép királylány, szép királylány,
 Itt már nincs más segítség,
 Mihelyt eljő az éjszaka,
 El kell bujdosnod innét.
 De a három csodaruhát
 Is magaddal kell hoznod,
 Mert lehet, hogy a hová mégy,
 Valaha használhatod.

¹⁹ Harmadszor azt mondta a fehér galamb, hogy a király olyan csillagos köntöst csináltasson, mely belefér egy dióhéjba.

²⁰ A király ezt is megcsináltatta, de a király most már követelte, hogy a felesége legyen a királyleány.

²¹ Megint kiment a királyné sírjára a királyleány és keservesen sírt.

Mi leszünk kalauzaid,
 Idegen földre viszünk,
 Ne félj szép királylány, ott is
 Segítségedre leszünk.”²²

Ezzel a galambok elröppentek, a csodaszép királyleány pedig örvendve, hogy így megszabadul, sietett haza elkészülni a bujdosásra.

A szép királyleány, hogy sehol föl ne ismerjék, gyöngye piros arczait és kezét bekormozta, s selyem ruháit levevén magáról, a helyett egyik komornájának megleghezős foltos ruháját vette magára. Nem vitt magával semmit, csak azt a három diót, melybe a holdruha, napruha és a csillagos ruha volt téve. Azonkívül még édes anyjától kapott egy arany gyűrűt, egy arany függőt s egy kis arany keresztet, ezeket is magával vitte. Éjjel aztán, mikor a királyi palotában már mindenki aludt, ő fölkelt s csendesen kiosont. A palota előtt már ott lebegett a két galamb s előre indultak, a szép királyleány meg ment mendegélt mindenütt utánuk.²³ Ment egész éjjel és másnap is egész nap, míg végre estefelé egy nagy erdőbe ért. Itt a galambok eltűntek előle, ő pedig, miután nagyon elfáradt már a hosszú utban, lefeküdt s csakhamar el is aludt. Nem is ébredt föl csak másnap reggel, akkor is csak arra, hogy valaki a kezénél fogva rázta őt. Az a valaki egy jóarczu ember volt, a ki most így szólott hozzá:

„Ejnye de mélyen aludtál te kormos. Nem is ébresztettelek volna föl, hanem nekem éppen egy cselédre volna szükségem; nem volna-e kedved hozzám beszélődni?”

[9] A szép királyleány előbb körütekintett. A galambokat nem látta sehol s miután nem tudta, hogy mittevő legyen, csakugyan beszélődött szolgálatba.²⁴

Az ember aztán elvezette őt a közeli városba a házához. Volt annak az embernek egy felesége s két leánya, a kik ugyan szépek voltak, de e mellett nagyon kevélyek. Ezek a szép királyleányt, mivel hogy ruhája, arcza és kezei olyan kormosak voltak, elnevezték Kormoskának.²⁵

Kormoskának az volt a dolga, a két kisasszonyt segíteni az öltözködésnél.

Egyszer a két kisasszony apja valami hosszú utra ment s mielőtt elutazott volna, megkérdezte a leányait, hogy mit hozzon nekik ajándékba.

²² Megjelent a fehér galamb, és azt mondja, hogy öltözzék fel a királyleány a legromyosabb ruhájába és induljon el vándorolni, de a három szép ruháját is vigye el.

²³ Úgy is tett.

²⁴ Hét nap és hét éjjel ment a királyleány, míg egyszer találkozott egy úrral, aki azt kérdezte tőle, hogy mi járban van. A királyleány azt mondta, hogy szolgálatot keres. – Éppen jó – mondja az úr –, nekem szükségem van egyre; miféle kívánság? – nem kívánok én semmi pénzt – mondja a királyleány.

²⁵ Az úr megfogadta a leányt. Az úrnak volt egy felesége és két leánya, kik a királyleányt, mert mindig kormos volt, Kormoskának hívták.

„Hozz nekünk édes apánk szép ruhákat, gyöngyöket és ékszereket”, mondá a két leány. Az ember, ki Kormoskát szorgalma és szelidsége miatt szerette, őhozá is így szólt:

„No te is kívánj valamit Kormoska, mit hozzak neked ajándékba?”

Kormoska így válaszolt:

„Hozd el nekem, jó uram, az első zöld ágat, mely utadon ruhához dörzsölődik”.

Ugy is történt. Az ember, mikor utazásából visszatért, leányainak hozott gyöngyöket, ékszereket, szép ruhákat, Kormoskának pedig egy olajfaágat, mely útjában legelőször dörzsölődött ruhájához.

Kormoska aztán az olajfaágat a kertnek egyik sarkában a földbe dugta és ime! az ág gyökeret vert s olyan gyorsan nőtt, hogy néhány hét alatt terebélyes fává fejlődött. Estenden aztán, mikor a házban már mindenki aludt, Kormoska lement a kertbe, leült az olajfa alá s csendesen sirdogált elhagyatottsága miatt. Ilyenkor a két fehér galamb mindig eljött az olajfára, majd meg oda röpültek Kormoska vállaira, szárnyaikkal simogatták s szeliden turbékolva vigasztalták őt:

„Ne sirj, ne ríj, szép királylány,
Földerül még életed,
[10] Majd fölleled nemsokára,
Ki megnyeri szerelmed.[”]

Egy este, mikor Kormoska megint ott ült az olajfa alatt, a két galamb így szólt:

„Az országnak leányai
Összegyűlnek egy bálon,
Hogy közülök az országnak
Királya párt válasszon.
Ezen bálra te is menj el,
Hold- nap-, csillagruháddal,
Bizonyos lehetsz, hogy ottan
Tied lesz a diadal.
De arra igyekezz, hogy mindig
Ugy eltűnjél a bálon.
Hogy a király, bármint keres,
Reád ne akadhasson,
Igy a királynak szerelme
Mindig nagyobb, forróbb lesz,
És nem nyugszik, a mig téged
Élte párjává nem tesz.”

Kormoska jól megjegyezte a galamboknak minden szavát.

MÁSODIK SZAKASZ.

A királyi bál. Hogy jelen meg ezen Kormoska is s mint lesz belé az ifju király halálosan szerelmes. A második és harmadik bál.

Csakugyan úgy történt, a mint a galambok megmondták. Harmadnapra a város minden utcáin megjelentek a hírnökök, dobszóval hirdetve, hogy a király fényes bált rendez, melyre az országnak minden leánya hivatalos, hogy a király aztán feleséget választhasson közülök magának.²⁶

Alig hallotta ezt meg Kormoska asszonya, nosza egyre-másra csináltatta a legszebb ruhákat két leányának s valamint ő egy a két kevély leány is meg voltak győződve, hogy ők lesznek a legszebbek a bálon s bizonyosan [11] öközülök választ a király feleséget magának. Hát egyszer csak bejön ám Kormoska is s kéri az asszonyát, ereszsze el őt is a bálra, nagyon szeretné megnézni, mert ő még sohasem látott olyan fényes vigalmat.²⁷

Az asszony elnevette magát s így szólt:

„Ugyan mit keresnél ott te kormos, hiszen ruhád sincs, bizony pedig ebben a kormos ruhában még a királyi palotába sem eresztenek be.”

De azért Kormoska csak nem szünt meg kérni az asszonyát, hogy hát ereszsze őt el. Végre az asszony türelmét vesztve így szólt:

„No jól van, nem bánom, eleresztelek, de előbb ott van tiz véka buza és árpa egy rakásra öntve az udvaron, azt külön kell válogatnod.”

Az asszony gondolta magában, hogy tiz esztendő alatt sem lehet azt külön választani, hadd bajlódjék vele Kormoska.

Ő pedig nem szólt semmit, hanem kiment az udvarra s elkezdte szemenkint külön választani a buzát az árpától. Még meg sem látszott a munkája, mikor két kisasszonya az anyjukkal elmentek a királyi bálra, nevetve mondva:

„No csak válogasd Kormoska, azután majd el jöhetsz.”

Mikor aztán Kormoska már csak egyedül volt otthon, egyszerre így szólt:

„Galambocskák jöjjetek,
Énrajtam segítsetek.”

A két galamb a másik pillanatban már ott termett, kérdezve Kormoskát, hogy mit kíván. Ő így felelt:

„Kérlek szépen galambocskáim, míg én felöltözöm válogassátok külön a buzát az árpától.”

²⁶ Egyszer ennek az országnak a királyfia nagy bált tartott, mert meg akart házasodni. Az úr leányai is készültek a bálba.

²⁷ Kormoska is el szeretett volna menni, de az úr felesége addig nem engedte el, míg tizenkét véka kását ki nem szemel. Kormoska most előhitta galambjait, és azok egy perc alatt kiszemelték.

A galambok megcsattogtatták szárnyaikat s azon perczen száz meg száz galamb jelent meg, sietve látva munkához. Mintha megelevenült volna az egész buzarakás, s nem telt bele félóra, már az árpa is meg a buza is külön rakáson volt.

[12] Ezalatt Kormoska magára vette a holdezüst ruhát, arczáról lemosta a kormot, s most már nem Kormoska volt többé, hanem a csodaszép királyleány. Hogy az utcán föl ne ismerjék, magára kapta a kormos ruháját is, úgy ment a királyi palotába. Ott a kormos ruhát eldugta egy sarokba, azután belépett a bálterembe. Hát alig hogy belépett, minden szem őfelé fordult s mindenki csak elámult e szépség láttára.²⁸ Azonnal elterjedt a hír, hogy ő valami hatalmas idegen király leánya. Persze hogy sem kisasszonyai, sem asszonya nem ismerték föl Kormoskát e ragyogó szépségű leányban. Az ifju király a mint meglátta azonnal halálosan belészeretett s azt mondta:

„Ily gyönyörű leányt nem láttam még soha életemben. Ez lesz az én tánczosném”.

És kézenfogva Kormoskát, nem is tánczolt mással csak szüntelenül övele. A többi leányok még haragudni sem tudtak rá, mert érezték, hogy mennyivel szebb az őnélük. A király aztán váltig iparkodott megtudni Kormoska kilétét, meg hogy hol lakik, de ő egyszer hirtelen kiosont a teremből, a sarokból elővette kormos ruháját, magára kapta s úgy ballagott hazafelé.²⁹ A királyfi azonnal embereket küldött, lessék meg, hová megy az a csodaszépségű leány, de biz azok semmit sem tudtak meg, mert nem is sejtették, hogy az alatt a kormos ruha alatt rejlik az a nagy szépség. Mikor Kormoska hazaért, megint összehajtotta holdezüst ruháját s elrejtette a dióhéjba. Nemsokára hazajött asszonya is két leányával s csak elbámultak, mikor a buzát meg az árpát külön válogatva látták.

„Hát te is voltál a bálban?” kérdé bámulva az asszony.

„Voltam bizony”, felelt Kormoska, – „s az ablakon keresztül láttam is, hogy a király mindig egy csodaszép királyleánynyal tánczolt.”

A király pedig nagyon búsult, hogy nem tudhatta meg lakását a szép leánynak, kibe halálosan szerelmes lett. Másnap megint bált adott, remélve, hogy imádotja is[13]mét eljön. Kormoska megint kérte az asszonyát, ereszsze őt is el a bált megnézni.³⁰

„Jól van”, mondá az asszony, – „de husz véka lencse és borsó van az udvaron egy rakáson, azt előbb külön kell válogatnod.”

Kormoska nem ijedt meg, hanem este, midőn az asszony leányaival elment a bálba, csak kisietett az udvarra, szólva:

„Galambocskák jöjjetek,
Rajtam segítsetek”.

²⁸ Most Kormoska felvette az aranyruháját és a bálba elment; itt mindenki bámulta, még a királyfi is.

²⁹ De a szép királyleány nem sokáig ült ott, és egyszer csak eltűnt szem elől.

³⁰ A királyfiúnak megtetszett Kormoska, és hogy láthassa, még egy fényesebb bált adott. Most is kérte Kormoska az asszonyát, hogy engedje el, de az azt mondta: ha ezt a huszonégy véka búzát kiszemeled, elmehetsz.

A galambok eljöttek, munkához láttak s Kormoska most már arany ruháját vette föl, mely ugy ragyogott mint a nap, s e ruhában ment el a b[á]lba.³¹ Most még tiszszerte szebb volt mint előttevaló nap, s a jelenlevők is tiszszerte jobban bámulták szépségét.

A király arczán aztán öröm gyuladt ki, azonnal elébe sietett, megfogta kezét s megint csak nem tánczolt mással, hanem szünet nélkül övele. Virradatkor aztán megint ugy eltűnt Kormoska mint előttevaló nap s a király megint nem tudhatta meg, hogy kicsoda a szép leány és hol lakik.

Kormoska asszonya pedig még jobban elbámult, mikor a husz véka lencsét és borsót külön válogatva találta s most már a fejét is megcsóválta.

Harmadnap megint bált rendezett a király s Kormoska megint kérte az asszonyát, hogy ereszze őt el.

„Jól van”, mondá az asszony, „de az udvaron harmincz véka mák és köleskása van egy rakáson, előbb azt külön kell válogatnod”.

Este aztán Kormoska megint csak előhívta galambjait.

„Galambocskák jöjjetek,
Rajtam segítsetek”.

A galambok el is jöttek s munkához láttak, Kormoska pedig most már csillagos ruháját vette magára, mely ezer meg ezer gyémántból, briliántból, rubin- és smaragdból volt készítve. Most e ruhában ment el a bálba. [14] Még százszorta szebb volt s még százszorta jobban bámulták, mint előttevaló nap.³²

Tizezer gyertya égett a teremben, de azoknak világát szinte elhomályosította Kormoska ruhájának és szépségének ragyogása.

A király öröme kimondhatatlan volt, a szerelem szinte lánggal égett szemeiben s még eszébe sem jutott mással is tánczolni, mint a csodaszép királyleánynyal.

Hanem virradatkor megint ugy eltűnt a szép leány, mintha a föld nyelte volna el, pedig a király most már száz embert küldött a keresésére. Hanem persze ki gondolta volna azt, hogy az a kormosruhás leány volna az a csodaszépség.

Mikor aztán Kormoskának az asszonya hazament s látta, hogy a harmincz véka mák és köleskása is külön van válogatva, mérgesen így szólt:

[15] „Hallod-e te Kormos! te ördögös leány vagy, mert másként lehetetlen, hogy ily roppant munkát el tudtál volna végezni. Én pedig ilyen leányt nem tartok szolgálatban, azonnal takarodj a házamtól.”

Hasztalan sírt-rítt Kormoska, el kellett neki menni a háztól.

³¹ A galambok most is előjöttek, és kiszemelték a búzát. Kormoska most az ezüstös ruhájában ment el, és a királyfi igen megszerette.

³² Harmadszor a csillagos ruhájába ment fel a bálba, és most a legszebb volt; a királyfi pedig elhatározta, hogy megtudja, ki ő.

HARMADIK SZAKASZ.

Kormoska a királyi udvarhoz szegődik szolgálatba. Milyen levest főz a királynak. Hogyan menekül el a királyi udvartól. A király nagyon buslakodik az ismeretlen királyleány után. Hogyan találja őt a templomban s hogyan tűnik az el előle. Mit tesz a király, hogy a csodaszép leányt hatalmába kerithesse.

Kormoska most házról házra járt szolgálatot keresni, de sehol sem volt szükség szolgálóra s így végre is nem maradt más tennivaló, mint elnézni a királyi udvarhoz is. És itt mindjárt nagyobb szerencsével is járt. A szakácsnak éppen konyhaleányra volt szüksége és megfogadta őt. A király ezalatt folyton buslakodott ismeretlen kedvese után; annyit szomorkodott, hogy végre is ágybafekvő beteg lett.

A szakácsnak minden nap levest kelle főzni a királynak. Egy nap valami dolga akadt a szakácsnak, azért így szólt Kormoskához:

„Ma te főzd meg helyettem a levest, de vigyázz, hogy el ne sózd, mert akkor jaj neked.”

Kormoska olyan jó levest főzött, hogy igazán királynak való volt, elővette azt az aranygyűrűt, melyet még édesanyjától kapott s a leveses tálba dobta. Mikor a király a levest megette, azt mondta hogy:

„Még sohasem ettem életemben ilyen jó levest.” Nagy bámulatára az aranygyűrűt is megtalálta.

És azonnal hívatta a szakácsot. A szakács megijedt, mert azt hitte, hogy Kormoska bizonyosan elsózta a levest s őt most megszidja a király. No de akkor jaj ám Kormoskának is! Amint a szakács belépett, a király kérdé:

[16] „Kí főzte ma a levest?”

„Én uram”, felelt ijedten a szakács.

„Nem igaz, ne hazudj”, mondá szigoruan a király, – „te még sohasem főztél ilyen jó levest.”

„Mi tagadás uram”, mondá a szakács, – „megvallom, hogy ma dolgom volt, azért egy Kormoska nevű konyhaleány főzte helyettem.”

„Azonnal küldd őt hozzám!” parancsolá a király.

Kormoska eljött s szemlesütve közeledett a királyhoz.

„Ne félj Kormoska”, mondá a király, – „nem lesz semmi bajod, sőt megjutalmazlak, ha megmondod, ki adta neked ezt a gyűrűt s miért dobtad a levesbe?”

De Kormoska oly arcot mutatott, mintha az egész dologról mitsem tudna s azt mondta, hogy most látja a gyűrűt először. A király, miután mitsem tudott meg, szo[17]moruan bocsátá el Kormoskát, de azt megparancsolta, hogy ezentúl mindig ő főzze a levest, mert a szakács nem tud olyan jót főzni.

Másnap még jobb levest főzött Kormoska, s most arany függőjét dobta a tálba. A királynak megint nagyon izlett a leves s a mint az aranyfüggőt megtalálta, még jobban elbámult s megint hivatá Kormoskát.

„Nagy jutalmat kapsz leány”, mondá, – „ha megmondod, hol vetted ezt a függőt s miért dobtad a levesbe?”

De Kormoska megint csak azt mondta, hogy ő nem dobta, de nem is látta azt a függőt. A király még szomorubb lett.

Harmadnap még jobb levest főzött Kormoska s arany keresztcskáját dobta bele. A királynak olyan jól esett a leves, hogy egyszeribe meggyógyult tőle. A tál fenekén megtalálta az arany keresztcskét s mindjárt hivatá Kormoskát, így szólva:

„Hiába tagadod, mióta te főzöd a levest, már egy arany gyűrűt, egy arany függőt, ma meg egy arany keresztcskét találtam benne. Lehetetlen hogy te ezekről ne tudnál. Parancsolom, mondd meg, hol vetted ezeket s miért dobtad a levesbe.”

De Kormoska csak erősítette, hogy nem tud ő ezekről semmit.

„No” mondá a király, – „itt valami titoknak kell lenni a dologban, melyet én meg akarok tudni. Parancsolom, mosd le arczodról a kormot, hadd lássam, hogy ki vagy te?”

No bezzeg megjedte erre Kormoska s a mint a király még kezét is megfogta, hirtelen kirántotta, kiugrott a szobából s úgy elszaladt a királyi palotából, mint-ha soha ott se lett volna.

Szaladt vissza egyenesen ahhoz az asszonyhoz, kinél előbb volt szolgálatban, s azt addig kérte, rimáncokodott[!], még bért se kívánt, míg végre az asszony viszszafoogadta őt szolgálatába.

Ez időtől fogva a király mindennap elment a tem [18] plomba, azért imádkozva, hogy föltalálhassa azt a csodaszép leányt, kit halálosan szeretett s ki nélkül, érezte, hogy nem is élhet.

Egy este, mikor Kormoska szokása szerint ott ült a kertben az olajfa alatt, a két galamb eljött, egy pár arany czípőt tettek Kormoska ölébe, így szólva:

„Csodaszép királyleánya,
Huzd e czípőt lábocskádra,
Eredj holnap a templomba,
De ha feléd megy a király,
Akkor jöjj ki nyomba.”

Ugy is lett. Másnap, mikor a király javában sohajtozott és fohászzkodott, hát egyszer csak látja ám, hogy nyílik az ajtó s ki lép a templomba? nem más mint az ismeretlen csodaszép leány holdezüst ruhájában.

Képzeltük a király örömét. Alig várta, hogy elvégezze imádságát s akkor fölkelt, hogy a szép leányhoz menjen, de alig vette az ezt észre, gyorsan fölkelt, ki-sietett a templomból s mire a király kinn volt, a szép leányt már nem látta sehol, csak egy kormos ruhást, azt meg ugyan nem gondolta, hogy ez legyen a gyönyörű leány.

A király gondolta, hogy másnap megint eljön a szép leány a templomba s hogy ismét el ne szalaszsa őt kezéből, öröket bujtatott el, megparancsolva, hogy mi-helyt a csodaszép leány a templomba lépett, álljanak el minden ajtót s ha ki akar-na menni ne ereszsék.

Csak hogy ezen az estén a galambok is megintették ám Kormoskát.

„Csodaszép királyleánya,
Eredj ismét a templomba,
Ha majd kijösz a templomból
Az ajtónál állnak örök,
De te tűnjél el előlük.
Csak azt kell mondanod:
Köd előttem, köd utánam,
Senki engem meg ne lássson!“

Ugy is lett. Másnap arany napruhájában ment el [19] Kormoska a templomba. A király az egész imádság alatt nem az oltárképet hanem őt nézte s örült, hogy most már el nem szökhet a szép leány. A mint imáját végezte, fölkel, felé ment, a szép leány is azonnal kifelé indult s látta, hogy az ajtónál mindenütt örök állanak. Kormoska nem ijedt meg, hanem, a mint a galambok tanították, így szólt:

„Köd előttem,
Köd utánam,
Senki engem
Meg ne lássson!“

Azon pillanatban láthatatlan lett s úgy kiment az ajtón, hogy az örök mitem vettek észre.

A király nagyon elszomorodott, hogy a terve megghiúsult s most még jobban törte a fejét, mittevő legyen, hogy az a szép leány ismét el ne szökhessek. Végre sok gondolkozás után támadt jó gondolata. Ugyanis parancsot adott ki, hogy másnap, ha majd a csodaszép leány ismét eljön a templomba, mig odabent lesz, az alatt a templom ajtóküszöbét kenjék be szurokkal, a város minden utcáját meg hintsék be hamuval. Gondolta, hogy így majd csak nyomára akad.

Este Kormoska megint várta a galambokat, de hogy, hogy nem, azok most nem jöttek. Másnap Kormoska nem tudta többé mag[á]t visszatartóztatni s bár keblében valami nyugtalanságot érzett, mégis csak fölhuzta arany cipőcskéit, magára vette csillagos ruháját és elment a templomba.

Mig odabent volt, azalatt a király parancsa szerint az ajtóküszöböket beken-
ték szurokkal, a város minden utcáját meg behintették hamuval.

A király alig győzött betelni a szép leány nézésével s a mint imádságát végezte, mindjárt sietett feléje. Kormoska sietve kelt föl s elmondta a bűvös szavakat:

„Köd előttem,
Köd utánam,
[20] Senki engem
Meg ne lássson.“

Az igaz, hogy megint láthatatlan lett, de a mint a küszöbre lépett, arany cipőí oda ragadtak a szurokba s kénytelen volt selyem harisnyáiban hazaszaladni.³³

Otthon nem volt már annyi ideje, hogy csillagos ruháját levethette volna, hát csak annak tetejére vette föl a kormos ruhát.

NEGYEDIK SZAKASZ.

Az aranyos cipőcske. Mit énekelnek a galambok. Hogyan lesz Kormoska a király felesége s hogyan ér véget történetünk.

A király nagy örömmel találta meg az arany cipőcskéket a küszöbön, a szurokhoz ragadva. Azonnal letisztította a szuroktól. Bár a csodaszép leányt nem látta, de láthatók voltak picziny lábnyomai mindenütt a hamuban. A király aranyos hintájára ült s a lábnyomok után haladva, nemsokára csakugyan oda ért ahhoz a házhoz, melyben Kormoska szolgálatban állott.³⁴

A hiu asszony nagyon megörült, a mint a királyt házához belépni látta, mert nem gondolt egyebet, mint azt, hogy a király bizonyosan az ő leányai valamelyikét akarja feleségül venni s most annak kezét akarja megkérni.

A földig hajolva kérde:

„Miben lehetünk szolgálatjára felségednek?”

„Asszonyom”, mondá a király, – „e házban lakik az a leány, kit én halálosan szeretek s feleségül akarok venni. Az lesz az, kinek lábára ez a kicsi arany cipő fölmegey.”

Az asszony mindjárt fogta az arany cipőt s a nagyobbik leányával a másik szobába ment megpróbálni, fölmegey-e neki a cipő. Meg is próbálta a leány, de hasztalan erőlködött, mert a hüvelykujja csak sehogysem ment a cipőbe.

[21] „No azért ne busulj leányom”, mondá az anya, – „ezen könnyen segíthetünk. Levágom a hüvelyk ujjadat s majd ha királyné leszesz, csináltathatsz magadnak helyette aranyból.”

Mindjárt is vette a kést s levágta a leánya hüvelykujját. Így már aztán fölment neki a cipő.³⁵ Az asszony nagy diadallal vezette a királyhoz:

„Itt van uram király a leány, kit keressz.”

A király ugyan mindjárt látta, hogy ez nem a csodaszép leány, kit ő szeret, de miután megigérette, hogy azt veszi feleségül, kinek lábára a kis arany cipő fölmegey, hintájába ültette maga mellé a leányt s megindult vele hazafelé, a királyi palotába.

³³ Egyszer Kormoska elment a templomba, de a királyfiú a grádicsokat bekente szurokkal. Mikor a királyleány bement a templomba, a fél cipője ott maradt.

³⁴ A királyfiú most elindult a fél cipővel, hogy akinek a lábára talál, az lesz az ő felesége. Mindenütt próbálták a topánkát és eljöttek a Kormoska urához is.

³⁵ De a cipő nem talált és levágták az egyik leánynak a sarkát.

De a mint a királyi kert mellett elhaladtak, egy kinyuló faágon ült két fehér galamb, melyek a király nagy bámulatára érhetően így turbékoltak:

„Vérzik a menyasszony lába,
Nem ez az igazi mátka.”³⁶

A király odatekintett a menyasszony lábára s csakugyan megpillantá a vércseppeket. Mindjárt látta, hogy meg van csalva, de nem sokat cseremóniázott, hanem kapta, megfordította a hintót s vitte vissza a leányt anyjához.³⁷

„Nem ez az igazi menyasszony, ennek nem ment a cipő a lábára.”

Az asszony most fogta a kisebbik leányát, azt vezette a másik szobába, fölpróbálni neki az arany cipőt. De ennek meg a sarka sehogy nem akart belemenni a kicsi cipőbe.

„No ne búsulj leányom”, mondá az anya, – ”ezen segíthetünk. Majd levágok egy darabot a sarkadból s ha királyné leszel, csináltathatsz magadnak helyette gyémántból.” Mindjárt is vette a kést s levágott egy darabot a leánya sarkából, csak így tudta az arany cipőcskét felhuzni a lábára.³⁸ Látta a király, hogy ez sem az ismeretlen csodaszép, hanem azért mégis csak maga mellé ültette a hintóba s megindultak hazafelé.

[22] De a mint a királyi kert mellett elhaladtak, a kinyuló faágon még mindig ott ült a két galamb s megint így turbékoltak:

„Vérzik a menyasszony lába,
Nem ez az igazi mátka.”

A király odatekintett s megint észrevette a vércseppeket. Látta, hogy ismét meg akarták csalni, megint megfordult tehát hintajával s a leányt is visszavitte anyjához, így szólva:

„Ez sem az igazi. Nincs még egy leány a házadnál”.³⁹

„De van uram”, mondá az asszony, – „hanem az sem lehet, a kit keressz, mert az Kormoska, az én szolgálóm”.

„Mindegy”, mondá a király, – „vezesd őt is eléem”.

Az asszony mindjárt bevezette Kormoskát, ki szemlesütve jött be. A király azonnal fölismerte benne azt, ki neki olyan jó leveseket főzött; még most is nála volt az arany gyűrű, arany függő és arany keresztcske, melyek oly titokszerűen

³⁶ A cipő most talált és a királyfiú a leányt elvitte az országába. De mikor a Kormoska anyjának sírjához érnek, megjelent a fehér galamb és azt mondja a királyfiúnak: – Nem jó feleséget viszel, mert annak vérzik a sarka.

³⁷ A királyfi megnézte és visszaküldte a lányt.

³⁸ A másik leánynak a nagyujját vágják le, hogy találjon a cipő.

³⁹ De ezt is visszaküldte a királyfi, mert a fehér galamb megmondta, hogy ennek a leánynak a nagyujja vérzik.

kerültek a levesbe. Kormoskát leültették, hogy fölpróbálják neki a cipőket.⁴⁰ Az asszony bámulva vette észre, hogy Kormoskának milyen szép selyem harisnyája van. Hát még akkor bámult ám, mikor az aranyczipők egész könnyen felmentek a lábára.⁴¹ E közben a kormos ruha kissé félrelebbent s a király leirhatlan örömmel vette észre, hogy a kormos ruha alatt ott ragyog a tündöklő csillagraha.

Kormoskának azonnal le kelle mosni arczáról és kezeiről a kormot, a kormos ruhát is levetette s most ott állt a király előtt csillagos ruhájában a csodaszép királyleány, kipirult arczczal.

A király elragadtatva borult elébe, szerelmes hangon mondvá:

„Akarsz-e feleségem lenni, világ legszebb leánya?“ A leány ugyan szégyelte mindjárt azt mondani, hogy igen, hanem azt meg éppen nem mondta volna ám, hogy nem. A király a hallgatást kedvező válasznak vette, [23] örömtől és szerelemtől elragadtatva ölelte keblére a csodaszép leányt, most már menyasszonyát. A hintóban is jobb oldalára ültette, ugy hajtattak hazafelé. A ki csak látta őket az utcán, éljent kiáltott nekik. Amint pedig oda értek a királyi kerthez, a két fehér galamb odarepült a szép leány vállára, turbékolva:

„Illik a cipő lábára,
Ez már az igazi mátká.”⁴²

Igy hajtattak aztán a királyi palotába, ahol a király mindjárt megesküdtött a csodaszép királyleánynyal. Tartottak fényes, hetedhét országgra szóló lakadalmat, és még azontúl sokáig éltek egymással oly boldogan, mint két galamb.⁴³

⁴⁰ Most próbálták a cipőt a Kormoska lábára.

⁴¹ Ez pedig talált, és a királyfi elvitte őt is a házához.

⁴² Útközben megjelent a fehér galamb a sírnál, és azt mondja: – Most jó feleséget viszel.

⁴³ A királyfi megnézte, és a királyleánynak nem volt semmi baja, és még meg is kapták a három köntöst a három dióhéjban. Ekkor a királyfi elvitte a királyleányt, és olyan lakadalmat csaptak, hogy hetedhét országon is híre volt.”

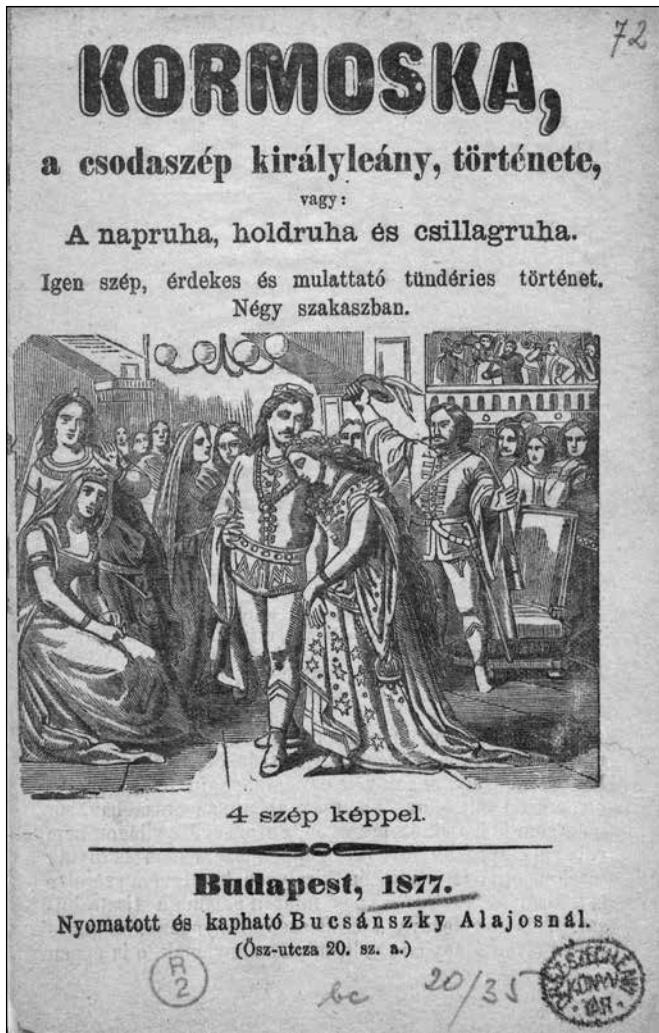
Kormoska, prințesa cea frumoasă. Sursa de literatură populară a unui basm a lui Sámuel Szabó

Sámuel Szabó este unul dintre clasicii culegerii poeziei populare maghiare transilvănene din secolul al XIX-lea, iar redescoperirea operei sale, compilarea și editarea manuscriselor sale este meritul lui Katalin Olosz. Szabó a coordonat culegerea de folclor a elevilor săi de la colegiul unitarian din Cluj în anii 1880. În caietul de culegeri al unuia dintre elevi, pe nume Dezső Vízi, ne-a rămas un basm popular din regiunea Trei Scaune cu titlul *Kormoska*, adică Cenușăreasa. Manuscrisul reprezintă o culegere a unui basm oral, o combinație a două basme Grimm, care a apărut cu câțiva ani mai devreme într-un caiet de literatură populară la Budapesta la editura lui Bucsánszky (*Povestea lui Kormoska, prințesa cea frumoasă sau: Rochia soarelui, rochia lunii și rochia stelelor*, 1877). Studiul de față include textul complet al caietului de literatură populară, care a fost sursa de inspirație pentru elevul lui Szabó. Cu ajutorul acestuia avem ocazia de a arunca o privire în procesul de transformare a textelor, prin care o poveste de literatură populară devine în câțiva ani un basm popular securesc la sfârșitul secolului al XIX-lea.

Kormoska, the Beautiful Princess. A Chapbook Tale as a Source for a Folktale of Sámuel Szabó

Sámuel Szabó was one of the classics of Hungarian folk poetry collecting in Transylvania in the 19th century. Rediscovering his work, collecting and publishing his legacy was done by Katalin Olosz. Szabó conducted folktale-collecting with his students as a teacher at the Reformed College in Cluj in the 1880s. The school booklet of one of his students, Dezső Vízi preserved a fairy tale under the title *Kormoska*, located at Trei Scaune County (South-eastern Transylvania). This handwritten fairy tale text recorded from orality is a combination of two tales of the Brothers Grimm (*Cinderella*, KHM 21 and *All-Kinds-of-Fur*, KHM 65), which has been published a few years earlier in a Hungarian chapbook of Alajos Bucsánszky at Budapest (*The Story of Kormoska, the Beautiful Princess, or: The Sun Dress, the Moon Dress and the Star Dress*, 1877). The study presents the whole text of the chapbook tale, which served as a direct source for the narrator of Szabó's student. Reading this tale one can get a glimpse into the process of tale text formation, as a result of which a Grimmtale based chapbook tale had become a Transylvanian folk tale in a few years in the last third of the 19th century.

Kép

1. kép. Kormoska, a csodaszép királyleány, története, vagy: A napruha, holdruha és csillagruha. Igen szép, érdekes és mulattató tündéres történet. Négy szakaszban. Bucsánszky Alajos, Budapest, 1877. (OSZK Pny 1.124)